

Jurisdictional Analysis of the Physical Rights of the Fetus in Ceremonial Delivery

Abstract

Background and Objective: Sometimes, parents wish to register the birth of their child on a specific date, leading them to request early delivery without a valid medical reason. From a medical perspective, intervening in the timing of delivery poses risks and complications for the fetus. This raises the question of whether it is justifiable to endanger the life and health of the fetus for the sake of a ceremonial delivery.

Methods: To obtain a religious ruling on ceremonial delivery, considering the physical rights of the fetus, a library and document-based information gathering method was employed, alongside a descriptive-analytical approach to thoroughly examine the various aspects of the issue.

Findings: Changing the delivery date to coincide with specific occasions can severely jeopardize the "right to life" and "right to health" of the fetus, resulting in serious health consequences.

Conclusion: The findings indicate that altering the delivery date poses significant dangers to the fetus. Parents cannot choose their preferred birth date at the expense of the health and life of the fetus, thus causing harm to its physical integrity. Therefore, changing the delivery date to align with special occasions is impermissible due to its conflict with medical and jurisprudential principles.

Keywords: Delivery, fetus, right to health, right to life, medical jurisprudence.

Delivery

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/?term=Delivery>

Fetus

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/68005333>

right to health

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/?term=right+to+health>

right to life

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/?term=right+to+life>

medical jurisprudence

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/?term=medical+jurisprudence>

تحلیل فقهی شخصیت جسمی جنین در زایمان مناسبی

اعظم نظری^۱

حسین صابری^۲

حمید مسجدرائی^۳

چکیده

سابقه و هدف: گاه والدین تمایل دارند که تولد فرزندشان در تاریخ خاصی ثبت شود که در این راستا بدون وجود دلیل پزشکی موجه، تقاضای زایمان زودهنگام را دارند که از نظر علم پزشکی دخالت در تاریخ زایمان، عوارض و مخاطراتی را برای جنین به همراه دارد. حال این پرسش به ذهن خطور می‌کند که آیا می‌توان جهت زایمان مناسبی با دخالت در زمان وقوع زایمان، حیات و سلامتی جنین را به مخاطره انداخت؟

روش کار: برای به دست آوردن حکم شرعی زایمان مناسبی، با در نظر گرفتن حقوق جسمی جنین، از روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و اسنادی و همچنین از متد توصیفی-تحلیلی بهره‌برداری شده است تا ابعاد مختلف موضوع به دقت مورد بررسی قرار گیرد.

یافته‌ها: تغییر تاریخ زایمان به منظور هم‌زمانی با مناسبت‌های خاص، می‌تواند «حق حیات» و «حق سلامتی» جنین را به شدت به مخاطره بیندازد و پیامدهای جدی برای سلامتی او به دنبال داشته باشد.

نتیجه‌گیری: بررسی‌ها نشان می‌دهد که تغییر در تاریخ زایمان خطرات جدی برای جنین به همراه دارد. والدین نمی‌توانند با انتخاب تاریخ تولد دلخواه خود و به خطر انداختن سلامتی و حیات جنین، به شخصیت جسمی او آسیب وارد کنند؛

^۱- دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
nazari.azam@mail.um.ac.ir

^۲- استاد فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. (نویسنده مسئول)
saberi@um.ac.ir

^۳- استاد فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.
h_masjedsaraie@semnan.ac.ir

بنابراین، اقدام به تغییر تاریخ زایمان به منظور هم‌زمانی با مناسبت‌های خاص، به دلیل مغایرت با اصول پزشکی و فقهی جایز نیست.

واژگان کلیدی: زایمان، جنین، حق سلامتی، حق حیات، فقه پزشکی

مقدمه

سلامتی مفهوم اساسی در زندگی بشر است و همواره بر دستیابی، حفظ و ارتقای آن تاکید شده است، زیرا سلامت جسمی، لازمه رشد و شکوفایی انسان‌ها است (۱-۲). «زایمان مناسبتی» به عنوان یک پدیده نوظهور، به معنای زایمان برنامه‌ریزی‌شده در یک تاریخ خاص است که در آن والدین تمایل به داشتن فرزندی با تاریخ تولد خاص هستند.

تحقیقات نشان داده است که نوزادان نارس بیشتر در معرض بیماری‌های مزمن و نیاز به مداخلات پزشکی طولانی‌مدت هستند. تولد پیش از موعد مهمترین علت ابتلاء به بیماری و مرگ و میر نوزادان می‌باشد. اما مهم‌تر از آن ناتوانی‌های ماندگار در نوزادانی است که زنده می‌مانند. بدون تردید یکی از تراژدی‌های جهان وجود افرادی با آسیب‌های فیزیکی یا مغزی ناشی از تولد زودرس است. تولد زودرس عامل ۷۰ درصد بیماری‌ها، مرگ و میرها و صرف هزینه جهت مراقبت‌های طبی از این نوزادان است (۳).

از دیدگاه پزشکی، زایمان زودتر از موعد می‌تواند تأثیرات منفی قابل توجهی بر سلامت نوزاد داشته باشد. نوزادانی که قبل از تکمیل دوره کامل بارداری متولد می‌شوند، اغلب با مشکلات کوتاه مدت و بلند مدت مواجه می‌شوند که عبارتند از:

الف- مشکلات کوتاه مدت

برخی از مشکلاتی که در کوتاه مدت برای نوزادانی که زودتر از موعد به دنیا می‌آیند، عبارتند از:

ریوی: مشکلات کوتاه مدت در این سیستم عبارتند از: سندرم دیسترس تنفسی، نشت هوا، دیس پلازی برونکوپولمونی، آینه (ناشی از) نارسایی

گوارشی یا تغذیه‌ای: هیپربیلی روبینمی، عدم تحمل تغذیه‌ای، انتروکولیت نکروزان، نارسایی رشد

ایمونولوژیک: عفونت کسب شده در بیمارستان، نقص ایمنی، عفونت پری ناتال

دستگاه عصبی مرکزی: خونریزی داخل بطنی، لکومالاسی، دور بطنی، هیدروسفالی

افتالمولوژیک: رتینوپاتی ناری

قلبی - عروقی: هیپرتانسیون، باز ماندن مجرای شریانی، هیپرتانسیون ریوی

کلیوی: عدم تعادل آب و الکترولیت، اختلالات اسید - باز

هماتولوژیک: کم خونی با تروژنیک، نیاز به ترانسفوزیون مکرر، کم خونی ناری

اندوکرینولوژیک: هیپوگلیسمی، کاهش گذرای میزان تیروکسین، کمبود کورتیزول

ب- مشکلات طولانی مدت

برخی از مشکلاتی که در بلند مدت برای نوزادانی که زودتر از موعد به دنیا می آیند، عبارتند از:

ریوی: دیس پلازی برونکوپولمونی، بیماری واکنشی هوایی، آسم

گوارشی یا تغذیه ای: وقفه رشد، سندرم روده کوتاه، کلستاز

ایمونولوژیک: عفونت با ویروس سن سیشیال تنفسی، برونشولیت

دستگاه عصبی مرکزی: فلج مغزی، هیدروسفالی، آتروفی مغز، وقفه تکامل نورولوژیک، کاهش شنوایی

افتالمولوژیک: نابینایی، دکولمان شبکیه، نزدیک بینی، استرابیسم

قلبی - عروقی: هیپرتانسیون ریوی، هیپرتانسیون در دوران بزرگسالی

کلیوی: هیپرتانسیون در دوران بزرگسالی

اندوکرینولوژیک: اختلال تنظیم گلوکز، افزایش مقاومت به انسولین (۴)

«حق حیات» موهبتی از جانب خداوند است که به انسان ارزانی شده است و هیچ کس حق ندارد آن را از انسان سلب نماید. «حیات» یکی از اساسی ترین حقوق انسان به شمار می رود و تحقق سایر حقوق، بدون داشتن حیات، خالی از معناست. حق حیات بدان معناست که زندگی اش مصون از تعرض دیگران است (۵). در این راستا می توان به برخی از آیات اشاره کرد که عبارتند از: سوره حج / ۶۶: «وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ» و اوست که شما را زندگی بخشید، سپس شما را می میراند، و باز زندگی [نوا] می دهد. حقا که انسان سخت ناسپاس است. «سوره بقره / ۲۸: «كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَ كُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ» چگونه خدا را منکرید؟ با

آنکه مردگانی بودید و شما را زنده کرد؛ باز شما را می‌میراند [او] باز زنده می‌کند؛ [او] آن‌گاه به سوی او بازگردانده می‌شوید.» سوره توبه/ ۱۱۶: «إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ: در حقیقت، فرمانروایی آسمانها و زمین از آن خداست. زنده می‌کند و می‌میراند، و برای شما جز خدا یار و یاور نیست.»؛ سوره روم/ ۴۰: «اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ: خدا همان کسی است که شما را آفرید، سپس به شما روزی بخشید، آن‌گاه شما را می‌میراند و پس از آن زنده می‌گرداند. آیا در میان شریکان شما کسی هست که کاری از این [قبیل] کند؟ منزّه است او، و برتر است از آنچه [با وی] شریک می‌گردانند.»

پیشینه تحقیق در زمینه زایمان مناسبتی نشان می‌دهد که این موضوع به تازگی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. در این راستا مقاله‌ای با عنوان «مسئولیت ناشی از زایمان تقویمی» در «فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی» نوشته شده است که در این پژوهش به «شناسایی مسئولان ورود خسارت» پرداخته شده است (۶).

نویسندگان این مقاله به تحلیل مبانی فقهی مرتبط با شخصیت جسمی جنین در فرایند زایمان مناسبتی پرداخته و با رویکردی اجتهادی به بررسی این موضوع می‌پردازند. هدف اصلی آن‌ها ارائه مبانی جدید و نوآورانه در زمینه شخصیت جسمی جنین است که به طور ویژه بر زایمان مناسبتی متمرکز است. با توجه به محدودیت مطالعات موجود در این زمینه، نویسندگان بر ضرورت انجام پژوهش‌های جامع و دقیق‌تر تأکید دارند تا ابعاد مختلف این مسئله بهتر روشن شود. در این راستا، آن‌ها با در نظر گرفتن شخصیت جسمی جنین، تلاش می‌کنند تا به بررسی و نقد مستندات وارده در خصوص زایمان مناسبتی پرداخته و از طریق اجتهاد فقهی، به نتایجی دست یابند.

این پژوهش، ضمن ارائه دیدگاه‌های جدید، سعی در تعمیق فهم فقهی از این مسئله حساس و کاربردی دارد و با بررسی دقیق مبانی فقهی و مستندات مرتبط، به دنبال یافتن پاسخی جامع و مستدل برای حکم زایمان مناسبتی است. از این منظر، پژوهش حاضر به نیازهای نوین جامعه در برخورد با مسائل جدید پیرامون حقوق جنین نیز پاسخ می‌دهد.

روش کار

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: نوشتار حاضر، پژوهشی کاربردی است که با استفاده از روش پژوهش کیفی از نوع توصیفی و تحلیلی انجام شده است. در این مطالعه برای استخراج و تدوین مطالب از آیات و روایات بهره گرفته شده است.

این مقاله با رعایت تمام اصول و ملاحظات اخلاقی نگارش یافته است.

یافته‌ها:

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که «زایمان مناسبی» به دلیل تغییر تاریخ طبیعی زایمان به‌منظور هم‌زمانی با مناسبت‌های خاص، می‌تواند خطرات جدی بر سلامت جنین به همراه داشته باشد. جنین در هفته‌های پایانی بارداری نیازمند تکامل اندام‌های حیاتی همچون ریه‌ها و سیستم عصبی است. هرگونه تعجیل در زایمان پیش از هفته ۳۹ بارداری، می‌تواند مشکلاتی مانند نارسایی تنفسی، ضعف سیستم ایمنی، و نارسایی قلبی برای نوزاد به‌دنبال داشته باشد. مطالعات پزشکی تأیید کرده‌اند که نوزادان نارس بیشتر در معرض بیماری‌های مزمن و نیاز به مراقبت‌های طولانی‌مدت قرار دارند. از منظر فقهی نیز، جنین از زمان شکل‌گیری نطفه دارای حق حیات و حق سلامتی است و هرگونه تعرض به این حقوق، از جمله زایمان زودهنگام بدون دلیل پزشکی، نقض آشکار این حقوق تلقی می‌شود.

۱. کتاب

در قرآن مبین آیاتی بیان شده است که به لزوم حفظ سلامت و حیات جنین توصیه شده است که با بهره‌گیری از آن، حکم فقهی زایمان مناسبی را به‌دست می‌آوریم.

آیه اول: سوره ممتحنه / ۱۲

خداوند می‌فرماید: «... وَ لَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ ... : ... و فرزندان خود را نکشند ...»

بررسی‌ها در کتب تفسیر، حاکی از آن است که این آیه در خصوص «سقط جنین» و نیز «زنده به گور کردن دختران» وارد شده است (۷-۸-۹-۱۰).

در خصوص نحوه دلالت آیه بر مدعا می‌توان گفت که، یکی از اصول مهم در فقه اسلامی «نهی اضرار مردم به یکدیگر» است که در این راستا استاد سبحانی بر این باور است که، اولاً، «لا» در حدیث لاضرر، نفی است، نه نهی؛ ثانیاً، مصدر و فاعل ضرر، مردم است، نه شارع و تکالیف شارع؛ ثالثاً، وقتی وجود ضرر در جوامع بشری وجدانی باشد؛ پس مقصود از قاعده لاضرر، عدم امضای تکلیفی و وضعی شارع نسبت به ضرر زدن مردم به یکدیگر است. نتیجه آن‌که، ضرر منفی در حدیث سمره بن جندب، ضرر وارد از بعض مردم نسبت به بعض دیگر است. تعبیر روایات که فرمود: «انک رجل مضار: تو مردی هستی که به دیگران آسیب می‌رسانی.» و «ما أراک یا سمره إلا مضاراً! ای سمره! من تو را جز فردی آسیب‌رسان نمی‌بینم.» «لاضرر و لاضرر: نه ضرری (به خود) و نه ضرر رساندن (به دیگران) وجود دارد.» قرینه بر این است که ضرر منفی در زبان شارع، ضرر مردم نسبت به یکدیگر است، نه ضرر ناشی از حکم شارع مانند ایجاب وضو و حج بر مریض (۱۱).

بنابراین اولاً، اگر «لاضرر و لاضرار» به معنای نفی ضرر و ضرار در شریعت اسلامی باشد، شامل هر مصداق ضرری می شود؛ خواه حکم تکلیفی و وضعی ضرری و فعل ضرری مکلفان و غیرمکلفان. ثانیاً، مدلول مطابقی لاضرر یعنی نفی ضرر در شریعت مدلول التزامی یعنی نهی از ضرر و اضرار به غیر را دلالت می کند و با مدلول التزامی دیگری می توان نهی سلطانی را استنباط کرد (۱۲).

برخی ادله فقهی اثبات کننده این اصل مهم هستند که از جمله آن، «سوره بقره/ آیه ۲۱۹» است که خداوند می فرماید: «يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ: درباره شراب و قمار، از تو می پرسند، بگو: «در آن دو، گناهی بزرگ، و سودهایی برای مردم است، و[الی] گناهشان از سودشان بزرگتر است.» و از تو می پرسند: «چه چیزی انفاق کنند؟» بگو: «مازاد [بر نیازمندی خود] را.» این گونه، خداوند آیات [خود را] برای شما روشن می گرداند، باشد که در [کار] دنیا و آخرت بیندیشید.»

آیه به روشنی نشان می دهد که در مواردی که ضرر بزرگتری نسبت به منفعت وجود دارد، آن عمل باید ترک شود که حاکی از آن است، تعادل میان ضرر و منفعت باید رعایت شود و به وضوح به جلوگیری از ضرر و حفظ منافع اشاره دارد.

مضاف بر آن که، در فرایند زایمان مناسبی، نوزاد هنوز نارس است و گاه دچار سندرم دیسترس تنفسی^۴ می شود. این وضعیت در نوزادان با تنگی نفس همراه با کبودی است که ناشی از نارس بودن ریه هاست و با علائمی مانند گشاد شدن سوراخ های بینی، صدای خروج هوا در بازدم، و عقب نشینی ناحیه بالای سینه یا حاشیه های دنده ها همراه است. با توجه به این که نوزادان نمی توانند به خوبی نفس بکشند، ممکن است دچار نارسایی تنفسی شوند. این نارسایی تنفسی بدون درمان است و می تواند منجر به مرگ نوزاد شود (۱۳).

با عنایت به این که، در زایمان مناسبی، ضرر می تواند شامل خطر جانی و جسمی برای جنین، و منفعت این فرایند می تواند شامل تولد فرزند در زمان و شرایط دلخواه باشد، لذا با توجه به اصل «نفی اضرار مردم به یکدیگر»، انجام زایمان مناسبی جایز نخواهد بود، زیرا ضرر آن برای جنین به مراتب بیشتر از منفعت آن که تولد فرزند در زمان دلخواه است، می باشد. بنابراین والدین باید تصمیمی عادلانه و متناسب با حقوق جسمی جنین بگیرند.

آیه دوم: سوره الاسراء / ۳۳

خداوند می فرماید: «وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ... : و نفسی را که خداوند حرام کرده است جز به حق مکشید ...»

^۴) Respiratory Distress Syndrome

مفسرین معتقدند این آیه از کشتن نفس محترمه نهی می‌کند و نیز در مقام بیان احترام خون انسانها و حرمت شدید قتل نفس است و از نظر احترام حیات هر فردی از بشر نمی‌توان این حق موهوبی خدا داده را از او سلب نمود (۱۴-۱۵-۱۶).

شاید از این که «نفس» را توصیف کرد به «حَرَمَ اللّٰهُ» و فرمود «حرم اللّٰه فی الاسلام» اشاره به این باشد که احترام خون انسانها و حرمت قتل نفس از مسائلی است که همه شرایع آسمانی و قوانین بشری در آن متفقند، و آن را یکی از بزرگترین گناهان می‌شمرند، ولی اسلام اهمیت بیشتری به این مسئله داده است تا آن جا که قتل یک انسان را همانند کشتن همه انسانها شمرده است: مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا (سوره مائده آیه ۳۲) (۱۷-۱۸).

نکات برجسته آیه فوق که عدم جواز زایمان مناسبتی را به استناد آن می‌توان لزوم حفظ سلامت جسمانی جنین را اثبات کرد بدین‌گونه است که:

اولا: خداوند در این آیه به صراحت از کشتن نفسی که خداوند حرام کرده، جز به حق، نهی می‌کند. این موضوع نشان‌دهنده حرمت شدید قتل نفس در اسلام است که بر اهمیت حفظ حیات انسانی تأکید دارد. جنین نیز به عنوان یک انسان بالقوه، شامل این حکم می‌شود و هرگونه اقدامی که منجر به آسیب یا خطر جانی برای جنین شود، می‌تواند مصداقی از قتل نفس محترمه باشد.

ثانیا: «احترام به خون انسانها» نه تنها در اسلام بلکه در تمام شریعت‌های آسمانی و قوانین بشری مشترک است. این اتفاق نظر نشان‌دهنده اهمیت و تقدس حیات انسانی در تمام فرهنگ‌ها و ادیان است و این احترام شامل همه مراحل زندگی انسان، از جمله دوران جنینی می‌شود. جنین نیز یک نفس محترمه است که نباید به ناحق از بین برده شود. بر همین اساس، هرگونه تهدید جانی برای جنین نیز باید به عنوان یک تخلف جدی تلقی شود، لذا سلامت جسمانی جنین باید مورد احترام و حفاظت قرار گیرد.

ثالثا: مقایسه قتل یک انسان با کشتن همه انسانها که در سوره مائده، آیه ۳۲ به آن اشاره شده است که، «هر کس نفسی را بدون حق یا فساد در زمین بکشد، گویی همه انسانها را کشته است».

این آیه اهمیت فوق‌العاده حیات هر فرد انسانی را نشان می‌دهد و قتل یک انسان را به منزله قتل همه انسانها می‌داند. از این‌رو، از بین بردن جنین بدون دلیل موجه و قانونی به منزله نقض حرمت حیات انسانی است و نشان‌دهنده عظمت گناه قتل نفس است و براین اساس، هر اقدامی که سلامت جنین را به خطر بیندازد، می‌تواند به عنوان گناهی بزرگ تلقی شود.

با توجه به موارد فوق، می‌توان نتیجه گرفت که هرگونه عملی که منجر به خطر افتادن سلامت جسمانی جنین شود، مانند زایمان مناسبتی بدون دلیل پزشکی موجه، خلاف حرمت قتل نفس و احترام به حیات انسانی است. بنابراین حفظ سلامت جسمانی جنین از جمله وظایف والدین و پزشکان است که باید به آن توجه شود.

شایان ذکر است که، نوزاد نارس در فرایند زایمان مناسبی ممکن است مبتلا به خونریزی در داخل بطن‌های مغزی^۵ شود. این وضعیت با آسیب داخل بطنی، آنوریسم، ناهنجاری‌های عروقی، فشار خون بالا و در نوزادان با وزن بسیار کم هنگام تولد مرتبط است که می‌تواند منجر به مرگ شود (۱۹).

با توجه به این نکات، این‌گونه استنباط می‌شود که اقدام به زایمان مناسبی که سلامت جسمانی جنین به خطر می‌افتد، برخلاف احترام و حرمتی است که خداوند برای حیات انسان‌ها قائل شده و براساس اصول و احکام دینی، اقدام به زایمان مناسبی جایز نیست و باید از آن پرهیز شود.

آیه سوم: سوره نساء / ۹۳

«وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فِجْرًاؤُهُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا: و هر کس عمداً مؤمنی را بکشد، کيفرش دوزخ است که در آن ماندگار خواهد بود و خدا بر او خشم می‌گیرد و لعنتش می‌کند و عذابی بزرگ برایش آماده ساخته است.»

مفسرین در تفسیر آیه فوق بیان می‌دارند که در تحقق قتل دو شرط لازم است: یکی این‌که دانسته و از روی عمد باشد؛ دوم این‌که بداند که مقتول مؤمن است. شخص با تجاوز به جان یک انسان از روی عمد، نه تنها با تشریح و حکم الهی مخالفت می‌کند، بلکه با تکوین و خلقت موجودات به مقابله برخاسته، و نفسی را چون خودش را از ادامه زندگی محروم ساخته است. بنابراین کيفرش، جاودانه در آتش ماندن است؛ زیرا قتل، سبب پایان دادن حیات مقتول در این دنیا است و جزای دنیوی اش این است که هرگز رستگار نخواهد شد و از رحمت و اسعه خداوندی دور خواهد گردید. این مجازات‌های سنگینی که خدا برای قتل عمد قرار داده، نشان می‌دهد که این کار نزد خداوند بسیار زشت و ناپسند است و غضب الهی را برمی‌انگیزد و این به سبب احترام خون انسان‌ها و برای ایجاد امنیت در جامعه است (۲۰-۲۱).

آیه به صراحت می‌فرماید: «وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فِجْرًاؤُهُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا». این عبارت نشان می‌دهد که قتل هر مؤمنی که از روی عمد صورت گیرد، باعث ورود به دوزخ و ماندگاری در آن خواهد شد و غضب و لعنت الهی را برمی‌انگیزد.

تأکید بر غضب و لعنت الهی به عنوان پاسخ به قتل عمدی مؤمن، نشان می‌دهد که حیات انسان از نظر الهی بسیار مقدس و محترم است. این حرمت در تمام مراحل زندگی، از جمله دوران جنینی وجود دارد و هر اقدامی که به سلامت و حیات جنین که دارای حیات بالقوه آسیب برساند، به عنوان نقض این حرمت شناخته شود.

گاه در فرایند زایمان مناسبی، نوزاد دچار باز ماندن غیرعادی مجرای شریانی^۶ می‌شود. این مجرا، شریان ریوی را به آئورت نزولی متصل می‌کند و به خون بدون اکسیژن اجازه می‌دهد که از ریه عبور کرده و به جفت جریان پیدا کند. به طور

^۵) Cerebral Intraventricular Hemorrhage

^۶) Ductus Arteriosus, Patent

معمول، این مجرا کمی بعد از تولد بسته می‌شود. در نوزادان نارس، این رگ ممکن است باز بماند و منجر به جریان خون غیرعادی بین آئورت و شریان ریوی شود. این وضعیت می‌تواند باعث مشکلات قلبی و ریوی شود. این بیماری می‌تواند به نارسایی قلبی و در نتیجه مرگ نوزاد منجر شود (۲۲).

بنابراین به استناد آیه ۹۳ سوره نساء که به حرمت حیات انسان و عدم قابلیت توجیه قتل مؤمن به دستور الهی تأکید دارد، می‌توان نتیجه گرفت که هرگونه عملی که به سلامت جسمانی جنین آسیب برساند، به خصوص زایمان مناسبی بدون دلیل پزشکی موجه که ممکن است منجر به مرگ جنین یا صدمات جدی به سلامت جسمانی جنین شود، از دیدگاه فقهی جایز نیست.

۲. سنت

در ذیل به تحلیل و ارزیابی سخن منتسب به امام صادق (ع) و امام علی (ع) به منظور استخراج حکم فقهی زایمان مناسبی خواهیم پرداخت.

روایت اول: کلام امام صادق (ع)

در این راستا از حضرت صادق علیه السلام روایت شده که فرموده‌اند: «مَنْ أَعَانَ عَلَى مُؤْمِنٍ بِشَطْرِ كَلِمَةٍ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ مَكْتُوبٌ آيسٌ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ: هر که اعانت کند بر کشتن مؤمنی به نصف کلمه، می‌آید روز قیامت میان چشمانش نوشته باشد: «نا امید شده از رحمت خدا» (۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹).

روایت حضرت صادق (ع) که به‌طور واضح به اهمیت حفظ جان و سلامتی انسان، حتی در مرحله جنینی اشاره دارد، می‌تواند به عنوان یکی دیگر از دلایل عدم جواز زایمان مناسبی که ممکن است به سلامتی جسمانی جنین آسیب برساند، مورد بحث و بررسی قرار گیرد. در زیر به بیان نکات برجسته این روایت که این موضوع را تأیید می‌کنند، پرداخته می‌شود.

اولاً: این روایت حرمت حیات مؤمنان را تأکید می‌کند و امام صادق (ع) در این روایت بیان می‌دارند، هر کسی که به هر شکلی به کشتن یک مؤمن کمک کند، حتی به نصف کلمه، در روز قیامت متاسف و ناامید از رحمت خدا خواهد بود. این نکته نشان می‌دهد که حفظ حیات انسانی و احترام به سلامت جان انسان، به شدت مورد تأکید قرار دارد و این حرمت حیات انسانی شامل هر انسانی، حتی اگر در حال تکوین در رحم مادر باشد، را شامل می‌شود. بنابراین می‌توان عدم جواز زایمان مناسبی را که سلامتی جنین به مخاطره می‌افتد را اثبات کرد.

ثانیاً: واضح است که اگر والدین، زایمان مناسبی را انتخاب کنند، سلامتی و حیات جنین در معرض آسیب قرار می‌گیرد و این موجب می‌شود که آنان دچار انواع زیان‌ها و پیامدهای نامطلوب از جمله ناامیدی از رحمت الهی گردند. این مسئله

نشان می‌دهد که از دیدگاه اسلام، حیات و سلامت جسمی جنین در هر مرحله‌ای، از اهمیت و ارزش بسیار بالایی برخوردار است.

شایان ذکر است که گاه نوزاد نارس در زایمان مناسبی دچار سندرم گردش خون جنینی پایدار^۷ می‌شود. این سندرم شامل فشار خون ریوی پایدار در نوزاد است. این وضعیت نوزادی می‌تواند به علت انقباض شدید عروق ریوی (نوع واکنشی)، بزرگ‌شدگی عضلات شریان ریوی (نوع هیپرتروفیک)، یا رشد غیرطبیعی شریانچه‌های ریوی (نوع هیپوپلاستیک) ایجاد شود. نوزاد مبتلا به کبودی پوست (سیانوز) و اسیدوز می‌شود، به دلیل باقی‌ماندن الگوی گردش خون جنینی که در آن جریان خون از راست به چپ از طریق مجرای شریانی باز و گاهی سوراخ بیضی باز عبور می‌کند.

در این عارضه، نوزادان نارس ممکن است با مشکلاتی در تنظیم فشار خون در ریه‌ها مواجه شوند. این باعث می‌شود که خون اکسیژن کافی دریافت نکند، زیرا فشار خون در رگ‌های ریوی بسیار بالا است. لذا نارسایی اکسیژنی شدید می‌تواند به مرگ نوزاد منجر شود (۳۰).

با عنایت به مطالب فوق‌الذکر می‌توان نتیجه گرفت که، زایمان مناسبی بدون دلیل پزشکی که به حیات و سلامت جسمانی جنین آسیب برساند، از دیدگاه فقهی جایز نیست و این اقدام به ناامیدی از رحمت خدا منجر می‌شود و با توجه به این که حیات انسانی حریم مقدسی است که باید احترام و توجه ویژه‌ای داشته باشد، همیشه باید به حفظ و حرمت آن تأکید کرد، اگرچه دوران جنینی باشد.

روایت دوم: کلام امام علی(ع)

«عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ع أَنَّهُ قَالَ لِعُمَرَ وَ قَدْ أَتَى بِحَامِلٍ قَدْ زَنَتْ فَأَمَرَ بِرَجْمِهَا - فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ ع هَبْ لَكَ سَبِيلٌ عَلَيْهَا - أَيْ سَبِيلٌ لَكَ عَلَى مَا فِي بَطْنِهَا - وَاللَّهُ يَقُولُ وَ لَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى - فَقَالَ عُمَرُ لَأَ عِشْتُ لِمَعْضِلَةٍ لَأَ يَكُونُ لَهَا أَبُو الْحَسَنِ - ثُمَّ قَالَ فَمَا أَصْنَعُ بِهَا يَا أبا الْحَسَنِ - قَالَ احْتِطْ عَلَيْهَا حَتَّى تَلِدَ - فَإِذَا وُلِدَتْ وَ وَجَدْتَ لَوْلِدَهَا مَنْ يَكْفُلُهُ فَأَقِمِ الْحَدَّ عَلَيْهَا: زن باردار زناکاری را نزد عمر آوردند. وی حکم به رجم آن زن داد. حضرت علی علیه السلام به عمر فرمود: اگر به واسطه زناکار بودن زن، بر او سلطه داری، چه اختیاری نسبت به فرزند داخل رحم او داری؟ خداوند می‌فرماید: هیچ‌کس بار گناه دیگری را بر دوش نمی‌کشد. عمر گفت: در معضلی که پیش آمد و ابوالحسن آنجا حاضر نباشد، زنده نباشم و ادامه داد: ای ابوالحسن با او چه کنم؟ امام فرمودند: از او نگهداری کن تا زایمان کند و زمانی که فرزند را به دنیا آورد و کسی برای سرپرستی طفل پیدا شد، حد را بر او جاری کن.» (۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵)

از این روایت استنباط می‌شود که «تعویق اجرای مجازات مادر باردار» یکی از مهمترین دلایل فقهی است که بر اهمیت حق بر سلامت جسمی و احترام به تمامیت جسمانی جنین دلالت می‌کند. بدین‌گونه که اگر مادر باردار مرتکب جرم

^۷) Persistent Fetal Circulation Syndrome

مستوجب مجازات شود اعم از آن که جرم از حدود الهی باشد یا قصاص (اعم از قصاص عضو یا قصاص نفس)، و اجرای مجازات مستوجب وارد آمدن ضرر بر جنین شود، به جهت اهمیت حفظ سلامت جسمی و بقای جنین، اجرای آن تا زمان وضع حمل و گاه تا پایان مدت شیرخوارگی کودک به تاخیر می‌افتد. بنابراین، اگرچه اجرای حدّ امری ضروری و اجتناب ناپذیر است، تا آن جا که در روایت آمده است، «لَيْسَ فِي الْحُدُودِ نَظَرُ سَاعَةٍ: در اجرای حدود الهی، هیچ‌گونه تأخیر و تعللی جایز نیست.» اما پیشگیری از وارد آمدن آسیب به جنین و حفظ شخصیت جسمی او در اولویت قرار دارد (۳۶-۳۷-۳۸-۳۹-۴۰).

در خصوص عدم جواز مجازات مادر باردار به دلیل عدم جواز مجازات شخص بی‌گناه و آسیب وارد آوردن به وی و نیز لزوم حفظ سلامت جسمی جنین می‌توان به سخن خداوند در سوره فاطر آیه ۱۸ اشاره کرد که می‌فرماید: «وَلَا تَرْرُ وَاِزْرَةً وِزْرًا اٰخِرٰی ... : و هیچ بار بردارنده‌ای بار [گناه] دیگری را بر نمی‌دارد ...».

این آیه یکی از اصول مهم عدل الهی را بیان می‌کند که براساس آن هیچ فردی مسئول گناه دیگری نیست و هرکس تنها باید پاسخگوی اعمال خود باشد. در شریعت اسلام هیچ کس نمی‌تواند به خاطر اعمال دیگری مورد مجازات قرار گیرد. لذا اعمال مجازات بر مادر باردار که منجر به آسیب به جنین می‌شود، از منظر عدالت اسلامی جایز نیست. افزون بر این، اصول عدالت و انسانیت همواره بر حمایت از ضعیف‌ترین و آسیب‌پذیرترین افراد جامعه تأکید دارند. جنین به عنوان یکی از آسیب‌پذیرترین موجودات، نیازمند حمایت و حفاظت ویژه است که در فقه اسلامی نیز مورد تأکید قرار گرفته است.

با توجه به این که جنین موجودی بی‌گناه است و نباید متحمل پیامدهای اعمال مادر خود شود، هرگونه آسیب جسمی یا روانی به مادر باردار می‌تواند مستقیماً بر جنین تأثیر بگذارد و سلامت او را به خطر اندازد. از این رو، لزوم حفظ سلامت جسمی و روانی جنین یکی از دلایل اصلی عدم جواز مجازات مادر باردار است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که عدم جواز مجازات مادر باردار به دلیل لزوم حفظ سلامت جسمی و روانی جنین و اصل عدم مجازات شخص بی‌گناه، مورد تأیید اصول دینی، حقوقی و اخلاقی است. این مسئله نشان‌دهنده توجه به حقوق انسانی و اصول عدالت در جامعه اسلامی است و حفظ حقوق و سلامت جنین و جلوگیری از اعمال مجازات‌هایی که می‌تواند به او آسیب برساند، باید همواره در اولویت قرار گیرد.

بررسی‌ها حاکی از آن است که برخی فقها از جمله، کلینی (۴۱)، محقق حلی (۴۲)، علامه حلی (۴۳)، فخرالمحققین (۴۴)، شهیدثانی (۴۵)، فیض کاشانی (۴۶)، مجلسی دوم (۴۷)، صاحب ریاض المسائل (۴۸)، سبزواری (۴۹)، آیت الله گلپایگانی (۵۰)، تبریزی (۵۱)، اردبیلی (۵۲)، معتقدند که زن باردار تا زمانی که زایمان نکرده است، هیچ‌یک از حدود الهی بر او اجرا نمی‌شود، زیرا ممکن است منجر به مرگ جنین یا خطر برای او شود، و جنین بی‌گناه است و نباید به دلیل جرم دیگری آسیب ببیند.

مطالب مذکور، به‌وضوح بر لزوم صیانت از شخصیت جسمانی جنین دلالت دارد. بنابراین، هنگامی که به منظور حفظ حیات و سلامت جنین، اجرای مجازات شرعی بر مادر باردار متوقف می‌گردد، به طریق اولی، مادر نیز نمی‌تواند جان و سلامت جنین را به سبب تعیین تاریخ خاصی برای تولد به مخاطره افکند و براساس قواعد فقهی همچون «لاضرر و لااضرار» و «حفظ نفس»، هرگونه اقدامی که منجر به تهدید سلامت و حیات جنین گردد، برخلاف موازین شرعی و اصول حاکم بر حفظ جان و سلامت نفس تلقی می‌گردد.

از سوی دیگر، در فقه اسلامی، حفظ مصالح جنین و پیشگیری از هرگونه ضرر و زیان بر او، بر مبنای اصولی همچون «حق حیات» و «حق سلامتی» تأکید شده است. لذا، همان‌طور که اجرای حدود و تعزیرات الهی بر مادر باردار به جهت رعایت این حقوق موقوف می‌شود، تعیین تاریخ خاصی برای زایمان که منجر به خطر افتادن سلامت و حیات جنین گردد، نیز به‌طریق اولی ممنوع است. این حکم فقهی بر پایه قاعده «تقدیم دفع مفسده بر جلب منفعت» استوار است و تأکید دارد که دفع هرگونه ضرری بر جنین بر هر مصلحت دیگری اولویت دارد.

نتیجه‌گیری

انتخاب تاریخ زایمان بدون ضرورت پزشکی، که به «زایمان مناسبتی» معروف است، در سال‌های اخیر به دلیل جذابیت‌های ظاهری، دلایل شخصی، اجتماعی یا مذهبی رواج یافته است. با این حال، این عمل نه تنها از منظر پزشکی بلکه از منظر فقهی نیز مورد انتقاد قرار گرفته و خطرات و مضرات آن برای سلامت و حیات جنین انکارناپذیر است. از منظر پزشکی، جنین در مراحل مختلف بارداری به‌طور پیوسته در حال رشد و تکامل است. تولد زود هنگام نوزاد، به ویژه قبل از هفته ۳۹ بارداری، می‌تواند منجر به مشکلات جدی در سلامتی نوزاد شود که به دلیل تکامل ناکامل ارگان‌های حیاتی مانند ریه‌ها، سیستم عصبی و دستگاه گوارش است. علاوه بر این، نوزادانی که زودتر از موعد متولد می‌شوند، نیاز به مراقبت‌های ویژه دارند و ممکن است با عوارض طولانی‌مدت مانند تأخیر در رشد و تکامل جسمی و ذهنی مواجه شوند. تحقیقات نشان می‌دهد که تولد نوزاد قبل از موعد طبیعی می‌تواند خطر ابتلا به بیماری‌های مزمن مانند دیابت و بیماری‌های قلبی را در طول عمر افزایش دهد. بنابراین، از نظر علمی، توصیه می‌شود که زایمان در زمان طبیعی و به دور از هرگونه تعجیل غیرضروری انجام شود (۴).

از منظر فقهی، جنین از زمان انعقاد نطفه، صاحب کرامت است و هرگونه تعدی به حق حیات او ممنوع است. بر اساس اصول فقه اسلامی، حق حیات و سلامت جنین باید محترم شمرده شود. قرآن کریم در آیات متعدده به اهمیت حفظ حیات و سلامت انسان تأکید کرده و قتل نفس را یکی از بزرگترین گناهان می‌داند. علاوه بر این، روایات معصومین نیز بر لزوم احترام به حق حیات و سلامت جنین تأکید دارند. نقض حق بر سلامت جنین را می‌توان نقض حق حیات جنین دانست و

همان‌گونه که جلوگیری از نقض حق حیات ضروری است، باید با اقدامات بهداشتی لازم، از نقض حق بر سلامت وی نیز پیشگیری نمود.

با عنایت به آیه ۱۲ سوره ممتحنه، آیات ۳۱ و ۳۳ سوره اسراء، آیه ۹۳ سوره نساء، سخن امام صادق(ع) و امام علی(ع)، می‌توان ادعا کرد که از نظر فقهی، اقدام به زایمان مناسبتی جایز نیست. این عمل نه تنها هیچ منفعتی برای جنین به همراه ندارد، بلکه ضررهای متعددی برای سلامتی و جان وی به همراه دارد. بنابراین، تصمیم‌گیری درباره زایمان زودتر از موعد یک تصمیم پیچیده است که باید حق حیات و حق سلامتی جنین مورد توجه قرار گیرد. لازم است با ترویج فرهنگ صحیح زایمان و آگاهی‌رسانی در مورد مضرات زایمان مناسبتی، از انجام این عمل جلوگیری شود.

در نتیجه، زایمان زودتر از موعد مقرر بدون ضرورت پزشکی، نه تنها از نظر پزشکی مخاطرات جدی برای نوزاد به همراه دارد، بلکه از نظر فقهی نیز جایز نیست. بنابراین، لازم است که خانواده‌ها و مادران باردار با آگاهی کامل از خطرات و مضرات زایمان مناسبتی، تصمیم‌گیری‌های خود را بر اساس مشورت با متخصصان پزشکی و رعایت اصول فقهی انجام دهند تا سلامت و حیات جنین به بهترین شکل ممکن حفظ شود و از هرگونه تصمیم‌گیری که تنها بر پایه تمایلات شخصی و بدون توجه به سلامت جنین باشد، پرهیز شود.

نقاط قوت پژوهش

از جمله نقاط قوت پژوهش حاضر آن است که، موضوع زایمان مناسبتی به عنوان یکی از چالش‌های پزشکی و فقهی مطرح شد و ادله فقهی مرتبط با حق حیات و سلامت جنین بررسی و نقد شد و راهکارهای مؤثری برای جلوگیری از این پدیده ارائه دهد.

محدودیت‌های پژوهش

با توجه به این‌که زایمان مناسبتی یک پدیده نوظهور است، پیشینه تحقیقاتی در این زمینه محدود بوده و تنها به چند مقاله محدود اشاره شده است.

پیشنهادها

۱. آگاهی‌بخشی جامع و گسترده: به منظور پیشگیری از انجام زایمان‌های مناسبتی، ضروری است که آگاهی‌بخشی جامع و گسترده‌ای در خصوص عوارض و پیامدهای این نوع زایمان‌ها صورت گیرد. زایمان‌های

مناسبتی می‌تواند منجر به بروز مشکلاتی نظیر نارس بودن نوزاد، افزایش احتمال مشکلات تنفسی، و حتی مشکلات بلندمدت در سلامت کودک شوند. برای اطلاع‌رسانی به جامعه در مورد این مخاطرات، می‌توان از رسانه‌های جمعی مانند تلویزیون، رادیو، و شبکه‌های اجتماعی بهره برد. همچنین، برنامه‌های آموزشی بهداشتی که توسط مراکز درمانی و بهداشتی برگزار می‌شوند، می‌توانند نقش موثری در افزایش آگاهی افراد داشته باشند.

۲. **مشاوره‌های پیش از بارداری:** مشاوره‌های پیش از بارداری فرصتی مناسب برای ارائه اطلاعات دقیق و علمی به زوجها در خصوص زمان مناسب زایمان و عوارض زایمان‌های مناسبی فراهم می‌کنند. این مشاوره‌ها می‌توانند به والدین کمک کنند تا تصمیمات بهتری در خصوص زمان زایمان بگیرند. ارائه این مشاوره‌ها توسط متخصصین و مشاوران بهداشتی می‌تواند نقش موثری در پیشگیری از تصمیمات نادرست در مورد زمان زایمان داشته باشد.

۳. **اتخاذ اقدامات قانونی:** اتخاذ اقدامات قانونی علیه پزشکانی که به زایمان‌های مناسبی رضایت می‌دهند، می‌تواند به طور قابل توجهی به کاهش میزان این نوع زایمان‌ها کمک کند. زایمان‌های مناسبی ممکن است به دلیل درخواست غیرمنطقی والدین انجام شود که این موضوع می‌تواند عوارض جدی برای نوزاد به همراه داشته باشد. با اجرای قوانین سختگیرانه و نظارت دقیق بر عملکرد پزشکان، می‌توان از انجام چنین زایمان‌هایی جلوگیری کرد. این اقدامات قانونی می‌تواند شامل جریمه‌های مالی، تعلیق یا لغو پروانه پزشکی، و حتی پیگرد قانونی در موارد شدید باشد. همچنین، اطلاع‌رسانی عمومی درباره این قوانین و عواقب ناشی از تخطی از آنها می‌تواند باعث افزایش آگاهی جامعه و کاهش درخواست‌های غیرمنطقی برای زایمان‌های مناسبی شود.

قدردانی

نویسندگان مراتب سپاس و قدردانی خویش را از تمامی عزیزانی که در به ثمر رسیدن این پژوهش همراه و یاری‌گر بودند، صمیمانه ابراز می‌دارند.

ملاحظات اخلاقی

این مقاله مستخرج از رساله دکتری با عنوان «حقوق شخصیت جسمی و محدودیت‌ها در فقه با تاکید بر مصادیق نوین» و با کد «۶۰۷۴۶» می‌باشد.

حامی مالی

در تدوین این مقاله، از گرنت پژوهشی جناب آقای دکتر حسین صابری استفاده شده است.

تضاد منافع

در مقاله حاضر هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت مؤلفان

همه نویسندگان به‌طور مساوی در نگارش و تدوین این مقاله سهیم و همکار بوده‌اند.

References

* **Quran**, Translated by Mohammad Mahdi Fooladvand

1. Hosseinzadeh K. The necessity of reviewing the concept of health and its dimensions from the perspective of Islam. *Journal of Research in Religion and Health*. ۲۰۱۷;۳(۲):۱-۷.
2. Nosrat Abadi M. The Role of Islam in the Health of Pregnant Women. *Journal of Research in Religion and Health*. ۲۰۲۱;۷(۳):۱۴۰-۱۵۶.
3. McGuire W. *The Alphabet of Premature Birth*. Translated by Sadeghi Homa. 1st ed. Tehran: Bashari; ۲۰۰۶.
4. Cunningham F, Bloom SL, Hauth JC, Rouse DJ, Spong CY. *Williams Obstetrics*. ۳rd ed. Translated by Qazi Bahram and Ghotbi Roshanak. Tehran: Golban Publishing; ۲۰۲۱.

۵. Awn SM. Principles of Right to Life from the Perspective of the Quran and Human Rights Documents. ۱st ed. Qom: International Publishing Center of Al-Mustafa; ۲۰۲۱.
۶. Taleghan Ghaffari M, Izadi Fard AA, Ayoubi S. Liability arising from elective childbirth. J Private Law Stud. ۲۰۲۲; ۵۱(۴):۷۶۳-۸۲.
۷. Hosseini Hemadani M. Anwar Derakhshan Dar Tafsir Quran. ۱st ed. Tehran: Lotfi Publications; ۱۴۰۴ AH.
۸. Hosseini Shah Abdol Azimi HA. Tafsir Athna Ashari. ۱st ed. Tehran: Miqat Publications; ۱۹۸۴.
۹. Ashkuri MA. Tafsir Sharif Lahiji. ۱st ed. Tehran: Dad Publishing House; ۱۹۹۴.
۱۰. Kashani FA. Manhaj Al-Sadiqin fi Ilzam Al-Mukhalifin. ۱st ed. Tehran: Islamic Bookstore; no date.
۱۱. Sobhani Tabrizi J. Al-Rasa'il Al-Arba' - Qawa'id Usuliya wa Fiqhiya. ۱st ed. Qom: Imam Sadiq Institute; ۱۴۱۵ AH.
۱۲. Khosrowpanah Dezfuli A. Fiqh wa Hukm-e Qawa'id La Darar wa La Dirar. ۱st ed. Qom: Bustan Ketab Institute; ۲۰۲۳.
۱۳. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/?term=Respiratory+Distress+Syndrome>
۱۴. Mousavi Hemadani SM. Tafsir Al-Mizan (translated by Mousavi Hemadani SM). ۵th ed. Qom: Islamic Publications Office of the Society of Seminary Teachers of Qom; ۱۹۹۵.
۱۵. Babaei AA. Selected Tafsir of Nemuneh. ۱۳th ed. Tehran: Islamic Books House; ۲۰۰۳.
۱۶. Hosseini Hemadani M. Anwar Derakhshan Dar Tafsir Quran. ۱st ed. Tehran: Lotfi Publications; ۱۴۰۴ AH.
۱۷. Mousavi Hemadani SM. Tafsir Al-Mizan (translated by Mousavi Hemadani SM). ۵th ed. Qom: Islamic Publications Office of the Society of Seminary Teachers of Qom; ۱۹۹۵.
۱۸. Makarem Shirazi N. Tafsir Nemuneh. ۱st ed. Tehran: Islamic Books House; ۱۹۹۵.
۱۹. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/?term=Intraventricular+Hemorrhage>

۲۰. Gharshi Binabi AA. Tafsir Ahsan Al-Hadith. ۳rd ed. Tehran: Bonyad Be'sat Publishing; ۱۹۹۹.
۲۱. Mostafavi H. Tafsir-e Roshan. ۱st ed. Tehran: Central Publishing House; ۲۰۰۱.
۲۲. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/?term=Patent+Ductus+Arteriosus>
۲۳. Kulayni MY. Al-Kafi. ۴th ed. Tehran: Islamic Books House; ۱۴۰۷ AH.
۲۴. Ibn Babawayh MA. Man La Yahduruhu Al-Faqih. ۲nd ed. Qom: Islamic Publications Office of the Society of Seminary Teachers of Qom; ۱۴۱۳ AH.
۲۵. Tusi MH. Al-Amali. ۱st ed. Qom: Dar Al-Thaqafa; ۱۴۱۴ AH.
۲۶. Majlisi MT. Rawdat Al-Muttaqin fi Sharh Man La Yahduruhu Al-Faqih. ۲nd ed. Qom: Koshanpur Islamic Cultural Institute; ۱۹۸۶.
۲۷. Fayz Kashani M. Al-Wafi. ۱st ed. Isfahan: Imam Amir Al-Mu'minin Library; ۱۹۸۶.
۲۸. Harr Ameli MH. Al-Fusul Al-Muhimma fi Usul Al-A'imma - Takmila Al-Wasa'il. ۱st ed. Qom: Imam Reza Islamic Institute; ۱۴۱۸ AH.
۲۹. Harr Ameli MH. Hidayat Al-Ummah ila Ahkam Al-A'immah - Muntakhab Al-Masa'il. ۱st ed. Mashhad: Islamic Research Foundation; ۱۴۱۲ AH.
۳۰. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh/?term=Persistent+Pulmonary+Hypertension+of+the+Newborn>
۳۱. Harr Ameli MH. Wasa'il Al-Shi'a. ۱st ed. Qom: Ahl Al-Bayt Institute; ۱۴۰۹ AH.
۳۲. Majlisi MB. Bihar Al-Anwar. ۱st ed. Beirut, Lebanon: Publication and Printing Institute; ۱۴۱۰ AH.
۳۳. Boroujerdi H. Jami' Ahadith Al-Shi'a. ۱st ed. Tehran: Farhang-e Sabz Publishing; ۱۴۲۹ AH.
۳۴. Tabrizi J. Asas Al-Hudud wa Al-Tazirat. ۱st ed. Qom: Author's Office; ۱۴۱۷ AH.
۳۵. Rouhani SM. Fiqh Al-Sadiq. ۱st ed. Qom: Imam Sadiq School Publications; ۱۴۱۲ AH.
۳۶. Harr Ameli MH. Wasa'il Al-Shi'a. ۱st ed. Qom: Ahl Al-Bayt Institute; ۱۴۰۹ AH.

۳۷. Fadil Hindi MH. Kashf Al-Litham wa Al-Ibham 'an Qawa'id Al-Ahkam. ۱st ed. Qom: Islamic Publications Office of the Society of Seminary Teachers of Qom; ۱۴۱۶ AH.
۳۸. Sahib Jawahir MH. Jawahir Al-Kalam fi Sharh Shara'i' Al-Islam. ۷th ed. Beirut, Lebanon: Dar Ihya' Al-Turath Al-Arabi; ۱۴۰۴ AH.
۳۹. Sabzevari SA. Muhadhab Al-Ahkam. ۴th ed. Qom: Al-Manar Institute; ۱۴۱۳ AH.
۴۰. Tabatabaei Hakim MS. Masa'il Mu'asira fi Fiqh Al-Qadha. ۷nd ed. Najaf, Iraq: Dar Al-Hilal; ۱۴۲۷ AH.
۴۱. Kulayni MY. Al-Kafi. ۱st ed. Qom: Dar Al-Hadith Publishing; ۱۴۲۹ AH.
۴۲. Muhaqqiq Hilli J. Shara'i' Al-Islam fi Masa'il Al-Halal wa Al-Haram. ۷nd ed. Qom: Esmaelian Institute; ۱۹۸۸.
۴۳. Allama Hilli HY. Tahrir Al-Ahkam Al-Shar'iyah Ala Madhhab Al-Imamiyah. ۱st ed. Qom: Imam Sadiq Institute; ۱۴۲۰ AH.
۴۴. Fakhr Al-Muhaqqiqin MH. Idhah Al-Fawa'id fi Sharh Mushkilat Al-Qawa'id. ۱st ed. Qom: Esmaelian Institute; ۱۹۶۷.
۴۵. Shahid Thani ZA. Masalik Al-Afham ila Tanqih Shara'i' Al-Islam. ۱st ed. Qom: Islamic Knowledge Institute; ۱۴۱۳ AH.
۴۶. Fayz Kashani M. Mafatih Al-Shara'i'. ۱st ed. Qom: Ayatollah Mar'ashi Library Publications; no date.
۴۷. Majlisi MB. Mir'at Al-'Uqul fi Sharh Akhbar Al-Rasul. ۷nd ed. Tehran: Islamic Books House; ۱۹۸۴.
۴۸. Tabatabaei Karbalai AM. Riyadh Al-Masa'il. ۱st ed. Qom: Ahl Al-Bayt Institute; no date.
۴۹. Sabzevari SA. Muhadhab Al-Ahkam. ۴th ed. Qom: Al-Manar Institute; ۱۴۱۳ AH.
۵۰. Golpayegani MR. Al-Dur Al-Manzud fi Ahkam Al-Hudud. ۱st ed. Qom: Dar Al-Quran Al-Karim; ۱۴۱۲ AH.
۵۱. Tabrizi J. Asas Al-Hudud wa Al-Tazirat. ۱st ed. Qom: Author's Office; ۱۴۱۷ AH.
۵۲. Mousavi Ardabili SA. Fiqh Al-Hudud wa Al-Tazirat. ۷nd ed. Qom: Mofid University Press; ۱۴۲۷ AH.

فهرست منابع فارسی

* قرآن مبین، ترجمه محمدمهدی فولادوند

- (۱) ابن بابویه، محمدبن علی، **من لا یحضره الفقیه**، چاپ دوم، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۳ق
- (۲) اشکوری، محمدبن علی، **تفسیر شریف لاهیجی**، چاپ اول، تهران: دفتر نشر داد، ۱۳۷۳ش
- (۳) بابایی، احمدعلی، **برگزیده تفسیر نمونه**، چاپ سیزدهم، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۸۲ش
- (۴) بروجردی، حسین، **جامع احادیث الشیعہ**، چاپ اول، تهران: انتشارات فرهنگ سبز، ۱۴۲۹ق
- (۵) تبریزی، جواد، **أسس الحدود و التعزیرات**، چاپ اول، قم: دفتر مؤلف، ۱۴۱۷ق
- (۶) حرّ عاملی، محمدبن حسن، **وسائل الشیعہ**، چاپ اول، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۹ق
- (۷) حرّ عاملی، محمدبن حسن، **الفصول المهمه فی أصول الأئمه - تکمله الوسائل**، چاپ اول، قم: مؤسسه معارف اسلامی امام رضا علیه السلام، ۱۴۱۸ق
- (۸) حرّ عاملی، محمدبن حسن، **هدایه الأمه إلى أحكام الأئمه - منتخب المسائل**، چاپ اول، مشهد: مجمع البحوث الإسلامیة، ۱۴۱۲ق
- (۹) حسین زاده، کاظم، لزوم بازنگری در مفهوم سلامت و ابعاد آن از منظر دین اسلام، **مجله پژوهش در دین و سلامت**، دوره ۳، شماره ۲، بهار ۱۳۹۶، ص ۵
- (۱۰) حسینی همدانی، محمد، **انوار درخشان در تفسیر قرآن**، چاپ اول، تهران: انتشارات لطفی، ۱۴۰۴ق
- (۱۱) حسینی شاه عبدالعظیمی، حسین بن احمد، **تفسیر اثنا عشری**، چاپ اول، تهران: انتشارات میقات، ۱۳۶۳ش
- (۱۲) خسروپناه دزفولی، عبدالحسین، فقه و حکمرانی قاعده لاضرر و لاضرار، چاپ اول، قم: مؤسسه بوستان کتاب، ۱۴۰۲ش
- (۱۳) روحانی، سیدمحمدصادق، **فقه الصادق علیه السلام**، چاپ اول، قم: دار الکتب - مدرسه امام صادق علیه السلام، ۱۴۱۲ق
- (۱۴) سبحانی تبریزی، جعفر، **الرسائل الأربع: قواعد اصولیه و فقهیه**، مؤسسه امام صادق علیه السلام، چاپ اول، قم: ۱۴۱۵ق
- (۱۵) سبزواری، سیدعبدالأعلی، **مهذب الأحكام**، چاپ چهارم، قم: مؤسسه المنار - دفتر حضرت آیه الله، ۱۴۱۳ق
- (۱۶) شهیدثانی، زین الدین بن علی، **مسالك الأفهام إلى تنقیح شرائع الإسلام**، چاپ اول، قم: مؤسسه المعارف الإسلامیة، ۱۴۱۳ق

- ۱۷) صاحب جواهر، محمدحسن بن باقر، **جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام**، چاپ هفتم، بیروت - لبنان: دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۴ق
- ۱۸) طالقان غفاری، مهدی؛ ایزدی فرد، علی اکبر؛ ایوبی، ستاره، مسئولیت ناشی از زایمان تقویمی، **فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی**، دوره ۵۱، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۰، ص ۷۶۳-۷۸۲
- ۱۹) طباطبایی کربلایی، علی بن محمد علی، **ریاض المسائل (ط - القدیمه)**، چاپ اول، قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، بی تا
- ۲۰) طباطبایی حکیم، محمد سعید، **مسائل معاصرۀ فی فقه القضاء**، چاپ دوم، نجف اشرف - عراق: دار الهلال، ۱۴۲۷ق
- ۲۱) طوسی، محمد بن حسن، **الأمالی**، چاپ اول، قم: دارالثقافه، ۱۴۱۴ق
- ۲۲) علامه حلی، حسن بن یوسف، **تحریر الأحکام الشرعیه علی مذهب الإمامیه (ط - الحدیثه)**، چاپ اول، قم: مؤسسه امام صادق علیه السلام، ۱۴۲۰ق
- ۲۳) عون، سید محمد علی، **مبانی حق حیات از منظر قرآن کریم و اسناد حقوق بشر**، چاپ اول، قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص)، ۱۴۰۰ش
- ۲۴) فاضل هندی، محمد بن حسن، **کشف اللثام و الإبهام عن قواعد الأحکام**، چاپ اول، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۶ق
- ۲۵) فخرالمحققین، محمد بن حسن، **إيضاح الفوائد فی شرح مشکلات القواعد**، چاپ اول، قم: مؤسسه اسماعیلیان، ۱۳۸۷ق
- ۲۶) فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، **الوافی**، چاپ اول، اصفهان: کتابخانه امام امیرالمؤمنین علی علیه السلام، ۱۴۰۶ق
- ۲۷) فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، **مفاتیح الشرائع**، چاپ اول، قم: انتشارات کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی - ره، بی تا
- ۲۸) قرشی بنابی، علی اکبر، **تفسیر احسن الحدیث**، چاپ سوم، تهران: چاپ بنیاد بعثت تهران، ۱۳۷۷ش
- ۲۹) کاشانی، فتح الله بن شکرالله، **منهج الصادقین فی إلیزام المخالفین**، چاپ اول، تهران: کتابفروشی اسلامیة، بی تا
- ۳۰) کلینی، محمد بن یعقوب، **الکافی (ط - الإسلامیه)**، چاپ چهارم، تهران: دار الکتب الإسلامیه، ۱۴۰۷ق
- ۳۱) کلینی، محمد بن یعقوب، **الکافی (ط - دار الحدیث)**، چاپ اول، قم: دار الحدیث للطباعه و النشر، ۱۴۲۹ق
- ۳۲) کانینگهم، اونو، بلوم، ذشی، هافمن، کیسی، اسپونج، بارداری و زایمان ویلیامز، ترجمه: بهرام قاضی جهانی با همکاری روشنگر قطبی، چاپ سوم، تهران: گلبان نشر با همکاری قاضی جهانی، ۱۴۰۰ش

- ۳۳) گلبایگانی، محمدرضا، **الدر المنضود فی أحكام الحدود**، چاپ اول، قم: دار القرآن الکریم، ۱۴۱۲ق
- ۳۴) مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، **بحار الأنوار**، چاپ اول، بیروت - لبنان: مؤسسه الطبع و النشر، ۱۴۱۰ق
- ۳۵) مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، **مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول**، چاپ دوم، تهران: دار الکتب الإسلامیه، ۱۴۰۴ق
- ۳۶) مجلسی، محمدتقی بن مقصود علی، **روضه المتقین فی شرح من لا یحضره الفقیه**، چاپ دوم، قم: مؤسسه فرهنگی اسلامی کوشانیور، ۱۴۰۶ق
- ۳۷) محقق حلی، جعفر بن حسن، **شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام**، چاپ دوم، قم: مؤسسه اسماعیلیان، ۱۴۰۸ق
- ۳۸) مصطفوی، حسن، **تفسیر روشن**، چاپ اول، تهران: مرکز نشر کتاب، ۱۳۸۰ش
- ۳۹) مکارم شیرازی، ناصر، **تفسیر نمونه**، چاپ اول، تهران: دار الکتب الإسلامیه، ۱۳۷۴ش
- ۴۰) مک گوایر، ویلیام، **الغبای تولد زودرس**، ترجمه هما صادقی، چاپ اول، تهران: بشری: تحفه، ۱۳۸۵ش
- ۴۱) موسوی همدانی، سید محمدباقر، **ترجمه تفسیر المیزان**، چاپ پنجم، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعہ مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴ش
- ۴۲) موسوی اردبیلی، سید عبد الکریم، **فقه الحدود و التعزیرات**، چاپ دوم، قم: مؤسسه النشر لجامعه المفید رحمه الله، ۱۴۲۷ق
- ۴۳) نصرت آبادی، مهناز، **نقش اسلام در سلامت زنان باردار**، مجله پژوهش در دین و سلامت، دوره ۷، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۰